

А. Савенкова

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ПРАВА КОРИННИХ НАРОДІВ:
ЗАХИСТ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

A. Savenkova

**INTERNATIONAL LAW AND INDIGENOUS PEOPLES' RIGHTS:
PROTECTION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

У сучасному світі зростає усвідомлення важливості збереження культурного різноманіття, а особливо — нематеріальної культурної спадщини корінних народів. Міжнародне право відіграє ключову роль у захисті цієї спадщини, забезпечуючи правові механізми для визнання, охорони та розвитку культурної ідентичності автохтонних спільнот. Мета дослідження — проаналізувати міжнародно-правові інструменти, спрямовані на захист нематеріальної культурної спадщини корінних народів, а також практики, що впроваджуються міжнародними організаціями та окремими державами.

Під терміном «корінні народи» в міжнародному праві зазвичай розуміють етнічні спільноти, які історично проживають на певній території до колонізації або створення сучасних держав, мають відмінні культурні, мовні, релігійні та соціальні особливості. При цьому, згідно з підходами ООН, ключовим критерієм визнання є самовизначення. Нематеріальна культурна спадщина (НКС) — це практики, уявлення, вираження, знання, навички, а також пов'язані з ними інструменти, об'єкти, артефакти та культурні простори, які визнаються спільнотами, групами або, у деяких випадках, окремими особами, як частина їхньої культурної спадщини (Конвенція ЮНЕСКО 2003 року про охорону нематеріальної культурної спадщини).

Основні міжнародно-правові документи включають Декларацію ООН про права корінних народів (2007), яка є одним із найважливіших у сфері прав корінних народів. Зокрема, стаття 11 Декларації проголошує право корінних народів відновлювати, зберігати й розвивати свої культурні традиції та звичаї. Також визнається їхнє право на відшкодування у випадку втрати чи незаконного використання їх культурної спадщини. Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003) створює міжнародну платформу для ідентифікації, документування, охорони та популяризації НКС. Хоча вона не зосереджується виключно на корінних народах, багато елементів, занесених до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства, походять саме з автохтонних культур. Конвенція МОП № 169 про корінні народи і народи, які ведуть племінний спосіб життя (1989), є обов'язковою для держав, що її ратифікували, і визнає права корінних народів на збереження своєї культури, релігії та мови. Особливо важливо, що вона визнає колективні права, що має значення для охорони традиційної культури як спільної спадщини. Угода ТРІПС (TRIPS) у рамках Світової організації торгівлі все більше уваги приділяє традиційним знанням, пов'язаним із біорізноманіттям, лікувальними практиками, ремеслами тощо. Піднімається питання про інтеграцію охорони НКС у сферу інтелектуальної власності, з урахуванням інтересів корінних народів.

Роль ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій є значущою. ЮНЕСКО виступає провідною організацією у сфері захисту нематеріальної спадщини. Вона не лише координує виконання відповідних конвенцій, а й підтримує проекти на місцях, включаючи документування, передачу знань між поколіннями, цифрову архівацію

та промоцію культурної спадщини корінних народів. Наприклад, у співпраці з корінними громадами Амазонії, ЮНЕСКО реалізує ініціативи зі збереження мов та ритуальних традицій, що знаходяться під загрозою зникнення. Крім того, важливою є діяльність Постійного форуму ООН з питань корінних народів, який виступає консультативним органом з питань прав і добробуту корінних спільнот, у тому числі щодо їхньої культурної спадщини.

Практики захисту в різних країнах демонструють успішну співпрацю з корінними народами у сфері збереження їх НКС. Наприклад, Канада реалізує програму Indigenous Languages Act (2019), спрямовану на відродження мов, якими розмовляють перші нації, метеї та інуїти, включаючи підтримку фольклору та усної традиції. Нова Зеландія активно впроваджує механізми залучення маорі до процесів ухвалення рішень у культурній сфері, зокрема в управлінні музеями та архівами. Норвегія офіційно визнає культурну автономію саамів, що дозволяє їм самостійно визначати політику збереження своєї нематеріальної спадщини. Ці приклади свідчать про ефективність моделей, у яких корінні народи самі виступають суб'єктами збереження своєї культури, а не лише об'єктами охорони.

Незважаючи на міжнародні зусилля, існують серйозні виклики, такі як комерціалізація культурних елементів без згоди корінних народів (культурна апропріація), брак правових механізмів захисту колективної інтелектуальної власності, недостатня участь корінних народів у прийнятті рішень на державному та міжнародному рівнях, а також зникнення мов як носіїв традиційних знань і практик.

Міжнародне право надає правову основу для визнання і захисту нематеріальної культурної спадщини корінних народів, однак ефективність таких механізмів залежить від політичної волі держав, активної участі самих корінних громад, а також від міжсекторальної співпраці (культура – освіта – цифрові технології – охорона навколишнього середовища). Подальший розвиток правових норм має зосереджуватись на визнанні колективних прав на НКС як об'єкта охорони інтелектуальної власності, розширенні участі корінних народів у міжнародних процесах прийняття рішень, а також на розвитку інклюзивних освітніх і культурних політик. Захист нематеріальної культурної спадщини — це не лише питання права, а й моральне зобов'язання людства перед тими, хто береже первісну культурну пам'ять світу.

СЕКЦІЯ: ВОКАЛЬНО-ХОРОВА КУЛЬТУРА: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ

Л. Ластовецька

ЖАНР ХОРОВОГО КОНЦЕРТУ У ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ЛАСТОВЕЦЬКОГО

L. Lastovetska

GENRE OF CHORAL CONCERT IN THE WORKS OF MYKOLA LASTOVETSKYI

Жанр хорового концерту відомий в Україні ще з XVIII ст., на другу половину якого припав кульмінаційний злет української духовної музики. Тогочасний циклічний хоровий концерт, у якому проявилось виняткове мелодичне обдарування М. Березовського, Д. Бортнянського та А. Веделя, не мав прямих аналогів у західноєвропейській музиці.